

Rihard Obermajer

## PRETPOVEST. ODLOMAK IZ JEDNOG ROMANA

### 1. Uvod

Dopustite mi da ispričam kako je šetati gradom jednog avgustovskog popodneva, kada se sve ono što nam pripada svodi samo na rastopljene dane u žilavosti leta, u kojima život preči da postane tužno podražavanje samog sebe. Jednog takvog dana zamislivo je da se neko, ko sam šeta gradom, više ne može odlučiti da hoda dalje nego, skamenjen od tuge, korak za korakom biva savladan osećanjem da je potrošio sav život. (Do pre nekoliko dana meni nikada nije pala na pamet misao da sam živeo jedan stvaran život. Bio sam malodušan ovde u gradu, neodređeno udaljenom odande, gde u stvari pripadam. Tek dan nakon sudbonosnog susreta sa C. razjasnilo mi se da ipak ima stvari koje su neopozive. Čak i tada, kada sam navratio do vaše kuće, još sam verovao da iznenada moram požuriti uz stepenice, da još ništa nije odlučeno. Danas sam otkrio da je u tim godinama na kraju ipak ispričano sve, svaki izgovor, svako oklevanje, svako obećanje koje nije održano, svako poverenje koje je iznevereno. To nas nekada obuzme, svejedno koliko god ga odlagali.)

### 2. Pozorište

Tražio sam nešto što sam izgubio. Kada sam progledao, video sam jednog čoveka kako izlazi iz pozorišta. Gurnuo je dvokrilna vrata koja iz osvetljenog pozorišnog foajea vode ka stepenicama. Ona su se cvileći zatvorila za njim. Bio je neobičan način na koji je on oklevao i upitno gledao oko sebe, pre nego što je otišao. Napustio je pozorište pre kraja. U tom trenutku znao sam da će mu nedostajati taj kraj – on se više neće snalaziti u svom životu, uvek će mu nedostajati upravo taj kraj, da bi razumeo, šta se sa njim dešava. Kao obuzet, dugo sam stajao tamo i prisluškivao šum kišnih kapi koje su padale na lim kojim je bio prekriven bunar. Gledao sam niz ulicu. Neki kafići su već bili mračni, a stolice naslagane na stolove. Prozori u prizemlju bili su zaštićeni moćnim rešetkama. Na ulazu u pozorište još uvek su se tiho njihala vrata... snabdevajući svežim vazduhom jedan stari pozorišni komad, a taj vazduh je slabo udisala publika koja gotovo da je još jedva živela.

Jedna stara dama u crnini pokušavala je da zaustavi taksi. Oko bunara su se još igrala deca, a daleko u pozadini, pred staklenim prozorom prodavnice narandži, baštovani su sadili drvo. Posmatrao sam fasade, balkone sa trbušastim stubovima i cvetne žardinjere na simsovima. U suton sam video kako svetli beli brojčanik na satu jednog tornja. Video sam uske dimnjake, brz dim, a iznad krovova hotela oblake koje vetar više nije nosio. Ljudi su po kiši šetali pognute glave, u stavu kažnjenog deteta. Odjednom sam se ovde osetio strano, kao da svi ti ljudi oko mene imaju zajedničku prošlost iz koje sam ja bio isključen, za koju uopšte nisam nadležan i u koju nisam posvećen.

Ujedno sam osetio nečuvenu slobodu o kojoj sam slutio da mi je niko nije smeo dopustiti. Računao sam s tim, da je svaki trenutak oslovljen i izgovoren od strane jednog prolaznika koji mi je s leđa stavio ruku na rame i šapnuo mi na uho, da ovde uopšte ne bih smeo da budem, da ovde ne smem da se zadržavam, da sam neko takve vrste koja nikada nije smela nastati i nikada nije smela živeti. Ja u stvari uopšte nisam smeo postojati. Kako sam dospao ovde? Osećao sam se zatečen. (Kao da sam pokušao da pređem neku granicu sa nevažnim dokumentima). Nisam se mogao večno skrivati i izbegavati svoju sudbinu, nekada sam morao biti pronađen. U suštini, sve vreme čekao sam na taj momenat. Tog čoveka nisam sreo slučajno. Oni su mi ga poslali. Gledao sam prema njima, a moj pogled ništa nije zadržalo, godine između nas stajale su prazne. Nije postojala nikakva udaljenost, nikakav zaborav, nikakvo vreme, ništa, što bi se umetnulo između mene i moje prošlosti, i što bi me čuvalo od nje. Ostao sam da stojim i da prisluškujem. Dan je još uvek bio u životu. Odande, kao iz prostora u kojem nisam zatvorio vrata, još uvek je prodirao tihi ton. (Iskrao sam se iz njega, a da nisam sačekao kraj). Još uvek sam slušao njihov plač, doduše tiši, ali svakako se ništa ne menja time da li je plač tih ili glasan. Godinama sam verovao da će on prestati.

Ko je bio čovek koji je upravo izašao? Zbog čega tako iznenada, još pre nego što je predstava bila završena? Tokom celog dana sam se već nalazio u čudnovatom raspoloženju. Bio sam nemiran i kao u potrazi za nečim što opravdava moj nemir. A sada sam znao šta me je gonilo sve vreme. Bila je to strepnja. Bojao sam se ceo dan, i ne samo taj dan; strepeo sam od toga šta će mi doneti taj susret i za šta će mi dati povoda. Strepeo sam da ovde nisam dospao slučajno, u senku platana, nego da bih imao pred očima ulaz u pozorište. (Između železnih drvaca žice stajali su uvenuli buketi cveća, a u postolju je bio slepljen vosak od sveće). Nisam mogao da propustim da ne osmotrim vrata. Njihanje krilnih vrata još uvek nije prestalo. Moglo bi biti i uobraženje, ali mi se dogodilo, kao da sam još uvek u svojoj fotelji na svom mestu i da buljim u vrata i prosto se igram mislima, da ustajem od stola i da napuštam svoje mesto, da uzimam svoj mantil iz garderobera i koračam stepenicama prekrivenim crvenim tepihom (uobražavam čak i tresak mesinganih štangli koje pričvršćuju tepih), da bih dospao u slobodu. Neki čudnovati obzir nas uzdržava od toga da ustanemo s naših mesta i da napustimo pozorište pre kraja. Napokon, time bismo odustali od godina koje smo izdržali do tada i priznali bismo sebi da su one protračene, a to bi značilo učiniti nešto što je tako nečuvano i nezamislivo, kao da smo iznenada povukli pištolj u duelu koji se rešava mačem. (Ličnosti komada: Tu je najpre moja majka. Jednom sam bio sklon da je vidim u ulozi domaće kraljice koja vlada nad nama zahvaljujući svojoj bolesti, pa mi se ona onda ponovo pojavljuje u obliku jedne ostarele žene, vredne sažaljivanja, neodoljive na nesiguran način. Lomljive, poput malog staklenog žezla uz čiju pomoć njena groznica gospodari nama).

Nadao sam se da ne mora bezuslovno biti tako. Ipak, to je sada bila osveta. Bio sam siguran da su mi oni poslali na vrat komad izgubljenog života za koji se nisam mogao ispravno brinuti kada je bila prilika za to. Oni su zahtevali tugovanje na koje imaju pravo, a koje sam im ja uskratilo, obećanje je ostalo neispunjeno, previd života koji istrajava u tome da bude življen. (*Verujemo da te stvari nikada ne bismo zaboravili... a jednog dana pogledate oko sebe i čudite se koliko malo je koristilo iskrcavanje iz vlastitog života. Jedan jedini korak je*

*dovoljan, biće uvek dovoljan, a naša vlastita prošlost će biti beskonačno udaljena, gurnuta u nedostižan svet ka kojem ne vodi nijedan put. Zaboravljamo ono od čega smo se plašili, zaboravljamo ono što smo nekada bezuslovno želeli da iskusimo. Zaboravljamo ko smo bili. Sada želite da saznate ko vas je napustio, ko vas je izdao.)*

Sećam se svog oca u stavu jednog sokolara; njegova ruka ostaje ispružena, pokazuje u neodređenu daljinu, pokazuje na mene, kao da odaje moja sećanja, gde mene treba pronaći, kao da vremenu ukazuje na pravac u kojem ono treba da mine. Dugo nakon što sam prošao, i polako, poput zgažene trave, prošlost se usmeravala prema tragovima mojih koraka i pratila me je.

Tamo mi ništa ne treba oprostiti. Vreme koje je od tada proteklo, biće obračunato protiv mene, kao da je istrajni glas nekog sekundanta i dalje brojao moje korake.

...Naveče sedite pred svojim tanjirima sa pasuljem i rinflajšem, zaleđeni za sto, držite otvorena vrata mojoj budućnosti i posmatrate me. Ovde se prekida vaš dan, a ipak traje i dalje, sazreva i dalje u čudnovato tihi svet koji ostaje netaknut svim promenama. Ne krećete se, samo me posmatrate, gledate u budućnost kao u prazninu koju strpljivo ispunjavate svojim pogledima. (Na zidu iza vas, u satu raste u visinu ogroman broj i broji godine, te protiv mene obračunava godine koje su od tada protekle). Kada pozno svetlo padne u tu sobu i sunčevim zrakom osvetli pokrenuta zrnca prašine, smatram da posedujem gotovo potpuno znanje o tome, kako smo tamo proveli godine sa samo nama poznatim propisima i pravilima. To je svetlo na kojem zapažamo da smo previše vremena proveli u društvu starih tepiha, hladnog čaja i groznice, i tanjira sa suvim voćem: naši glasovi, tiho otkucavanje zidnog časovnika, radio, miris parketa zagrejanog suncem, sve to mi se činilo tako ravnomerno podeljeno na te dane, da ih nisam mogao međusobno razlikovati i više se nisam mogao drugačije sačuvati od toga, nego uz pomoć neodređenog i gotovo umrtvljenog mira koji nas je uljuljkivao u sigurnost. (Ali upravo to je ono što tu nesreću širi u vremenu, razređuje se poput otrova koji gotovo da više i ne deluje. Kada bi se život odjednom urušio, to se ne bi izdržalo, zar ne?)

Čekao sam na odlučujući događaj koji bi naš život neopozivo promenio. Sve je bilo spremno za to. Moralo se samo još dogoditi, neko se morao odvažiti. Rasporedio sam nas u toj sobi tako da je svako bio udaljen jedan korak od toga da se sruši u nesreću, poput aktera dvoboja koji u praskozorje, na šumskom svetlu, pokriveni ranom izmaglicom, stoje okrenuti leđima jedan drugom, uzdignutog pištolja sa velingtonom i crnim redengotom, polako se odmičući jedan od drugog. Naš sukob širi se u vremenu i raspada poput supstancije u razrešavanju letargije i navike, a svaki dan u kojem se ništa ne događa, u kojem niko ne umire, od tada mi se uvek čini sumnjiviji i pogrešniji.

Živimo dalje, nastavljamo korak za korakom, kao da je sve to potpuno samorazumljivo... kao da je pomireno sa letnjim popodnevom, sa mirisom ribe, sa otkucavanjem zidnog časovnika. Osećao sam se uskraćen za slutnju koju je trebalo da osetim u tom momentu, za nešto što tom trenutku daje težinu, što mu osigurava mesto u mom sećanju.

Moja majka je još neko vreme ostala da stoji na prozoru, a trenutak je napokon minuo i postalo mi je svejedno šta će ona kasnije još reći, prilika je protraćena. Ona odsutno pamera vazu sa lalama ka ivici i sa osmehom se okreće ka stolu, kao da je već zaboravila ono što joj je upravo palo na pamet. Veče je zastalo na pola puta. Cela kuća je bila ispunjena

takvim započetim i nikada do kraja dovedenim gestovima. Bio sam siguran da se nije dogodilo ništa više od toga. A ipak, osetio sam da se nešto neopozivo promenilo. To nisam mogao precizno imenovati, pošto je još bilo previše neodređeno i tiho, ravnodušna tuga očuvana u trenutku, kao da će taj osećaj i dalje rasti i da će nastojati da se razjasni. Našoj pažnji, trenutku, izmiče da se sve promenilo, ali se to nekada ipak pojavi na svetlu dana.

Ona okreće glavu i užurbano provlači dlan kroz kosu. Ruke je oslonila na prozorsko okno i duboko je udahnula, kao da se sada oslobodila velikog tereta i da nešto želi da kaže.

A taj trenutak, u kojem moja majka drhteći stoji na prozoru, trenutak koji je zapravo trebalo da prođe, kao i svi drugi pre njega, ali još uvek traje – (ispunjava se vremenom poput kapi koje postaju sve veće i teže, povlači se u daljinu, podmlađuje se i ne prolazi) – previše je važan, ne smemo ga prokockati, on treba da ispuni važan zadatak. U osnovi sam mislio da ona nikada neće prestati da zarad mene stoji tamo na prozoru i da će strpljivo čekati da sama uvidi svoju zabludu, da će nadoknaditi taj nedostajući trenutak u kojem ona kazuje šta joj leži na srcu.

Godinama iza nas, u neugroženim predelima prošlosti, u životu koji nismo gnjavili po sobama kuće, krstari taj trenutak koji je ranije utisnut u vaše duše, prepušten sam sebi. Tamo on drži svoj veliki govor: na svetlu večernjeg Sunca koje kroz lišće pada u sobu, dok napolju duva topao vetar i prostire zidom nemirne senke kestenovog lišća.

Nisam li morao računati s tim da svi ti priželjkivani, prizivani, a ipak izostali i nedogođeni momenti, da oni negde i dalje žive i da na kraju čekaju na nas?

Otada osećam da me sudbina posmatra. Otada me ne napušta osećaj da je nešto što se odavno moralo obistiniti, ali je izostalo, jedna užasna nesreća koja je samo odložila svoje posledice, ali će se neizostavno dogoditi. Iznenada sam pridavao težinu gestovima i pogledima koji su mi se ranije uvek činili beznačajni i po prvi put imao sam osećaj odluke o onome šta činim ili propuštam da bih doprineo nesreći koja će se neizbežno obistiniti. Promisao nas na drugi način priprema, ono se tada nije moglo dogoditi. (Možda je njen glas, zajedno s onim što je htela da kaže, utekao u sporedno vreme u kojem ona sama dalje govori i dalje oblikuje nemir, u jednoj nepriznatoj sporednoj liniji naših dana. U ponekim trenucima mislio sam da osećam blizinu tog drugog vremena koje tiho protiče pored nas, a da ga mi ne primećujemo, u jednoj drugoj sobi, u jednom susednom svetu u kojem je sve izostalo i nije se desilo, potmula rezerva našeg promašenog života).

*Vidiš decu kako se igraju kraj bunara i pitaš se da li možeš da pokloniš poverenje njihovoj razuzdanosti, nije li njima u parku naloženo da prikažu život, ali to tako ne ide. To je tvoj život, ali se ti sam u njemu više ne pojavljuješ. U stvarnosti, ti si stranac iz jednog potpuno drugačijeg vremena i sveta. Pogledaj se.* Nije li u prolaznicima ostalo nešto od opreznosti s kojom akteri u dvoboju koračaju stopu po stopu po travi vlažnoj od rose šumskog svetla? Oba čoveka koja dolaze iz hale železničke stanice, dama u crnini koja doziva taksi, par koji ulazi u tramvaj, ne čini li se i tebi da su oni još uvek nesigurni, da ih nosi tlo stvarnosti, kao da ih ujedinjuje osećaj da ne bi mogli da nazovu sami sebe, pošto je bilo previše neodređeno i tiho: ne čini li ti se da život nadoknađuje prelazni trenutak, da svaki metak koji je zaostalo u letu još uvek nije iscrpeo sve svoje mogućnosti, da još uvek nije sve obavljeno i da sudbina na drugačiji način drži spremnim ono što se tada nije moglo dogoditi. (Negde među tim prolaznicima postoji jedan koji drži kod sebe metak poput časovnika. Ukoliko je tako, on drži ruku na

grudima, kao da obija svoje džepove i traži ga, začuđeno ga vadi i pokazuje svoje krvave ruke).

Pogledao sam niz ulicu. Koliko dugo traje dok begunac ne postane skitnica? Mogu li korači učesnika u dvoboju s udaljavanjem sve manje zaklinjati tlo, mogu li nekada napustiti svaki obzir, pa se nakon nedelja odlučiti čak i na plesne korake, ništa ne menja, još uvek ništa nije obavljeno. Postoji mesto na kojem vreme ne prolazi, gde ono raste u visinu, poput ogromnog broja iz usta sekundanta usred jednog odavno zastarelog dvoboja, sekundanta koji uporno dalje broji korake duelanata i nikada ne zaboravlja da oni svoje poreklo imaju u dvoboju za koji neće nikada biti oglašeno da je završen, u sukobu koji još uvek nije prestao.

Ipak, nekada bi i toj prošlosti ugasla snaga. S tim više ne računaj. Uobrazio si da bi uvek moglo tako biti.

*Napokon dolazi momenat u kojem si izgubljen za taj život, od kojeg više ne možeš natrag... momenat u kojem me napušta moja prošlost da bi vodila svoj vlastiti život, bez mene – „...“, „...“, glas sekundanta je utihnuo, zalija je potrošena, a ja sam iznenada bio sam.*

Ostao sam da stojim, a sa mnom i dan, kakav je upravo bio, nezavršen i nedovršen, a da nije dostigao cilj, na jednoj slučajnoj tački vremena; opruga naše povesti bila je razapeta.

*Premalo si se odvažio. Nigde više ne nalaziš utočište. Izbačen si iz svog vlastitog života. Pogledaj se. To je tvoja prošlost, ali ti se u njoj više ne pojavljuješ.* Može li biti da sam stvarno tako daleko, predaleko udaljen od sebe, te da treba da se dodirnem, još gore, da moram da tražim za sobom, za onim što sam tamo ostavio, da bih ponovo pronašao svoj stari život?

Gledam na oživelu ulicu u svežem večernjem sumraku; ništa se nije promenilo: ljudi i dalje žure, odlaze u kafiće, ulaze u hodnike kuća, prelaze ulicu, penju se na stepenice, a u sledećem trenutku sadašnjost se javlja nepomućena prošlošću poput svetlog dana. Niko osim mene nije znao šta se tamo desilo, kome zapravo pripadaju te uspomene, samo meni nisu dopustili da zaboravim. Odjednom sam pojmio da sam bio sam s tim. Gde god bih se kretao moja tuga je klizila, pošto više tome nije pripadala, bila je jedino što je preostalo, bila je nešto što sam jedino ja morao da nosim sa sobom. U tom trenutku moja ličnost poprimila je oštro ocrtanu formu, poput nečega što se protezalo, pa se iznenada skupilo na neznatno malom mestu.

Dozvolio sam sebi slobodu da u gradu postoji takav trenutak, sasvim neprimećena, neočekivana, tiha pauza, kada jedan život zaostaje, a započinje novi. Zaključio sam da je moja povest ovde započela – u tom kratkom trenutku, u kojem ta prošlost nalazi svoj kraj, a započinje jedna druga.

(Kasnije sam posmatrao kako na obali malog jezera u parku jedna majka nutka svoju ćerku komadom hleba – treba li ona da ga baci labudovima, ili da ga sama pojede? Bilo je tako kao da su se pojavile moje uspomene i da su me mimoišle, ali jedna od onih koje su prispele nije bila među njima, nedostajao je upravo onaj momenat koji bi me mogao dovesti u vezu sa mojim životom).

Gledao sam ka ulazu u pozorište. Čekao sam da li će neko izaći iz pozorišta i pratiti čoveka. U stvari sam očekivao da će gore na garderobi moji roditelji podići svoje mantile i oklevajući izaći napolje, da će se posmatrati žmirkajući i zadovoljno utvrditi: isto je jesenje poslepodne kao i prošle godine. To je drveće od prošle godine, i nije li trebalo i ja da budem otad? Ne treba li još uvek da sedim na svom mestu u tami sale da bih sledio svoj instinski

zadatak, da ostanem kod njih, u njihovoj šepRTLjavo precvaloj jeseni, da bih odatle gledao svoj život koji danas vodim?

Na izvestan način zapravo sam verovao da ću još jednom postojati, u miru minolog dana, u kojem ću ostati nepromenjen na mestu koje sam napustio pre nekoliko godina, i sa kojeg od tada posmatram svoj život koji danas vodim. Zaostajem tamo, u razgovoru sa samim sobom, pripremajući sebi sve, ponavljajući razmenu reči svojih roditelja. Sa njim koji mi je pripadao, i znao je sve moje misli, sa njim po strani išao sam kroz život. Iznenada on više nije odgovarao, u trenutku je zanemio. Sada je vodio vlastiti život, a ja sam osetio da mu to ne smem priuštiti, pošto sam se plašio da će se on povrh mene povezati s mojim uspomena i da će se urotiti protiv mene. *(Ti gledaš prema meni. Možeš me videti, godine između nas stoje prazne, tvoj pogled ništa ne zadržava. Da li si ikada bio poput mene? Teško ti pada da poveruješ da sam ja ono što si ti bio. Znam da je trebalo da dolazim i da odlazim kao i svi drugi, ali ipak sam ostao. Treba li zaista da izbrišem taj trenutak? Ipak ne mogu dopustiti da on potone u prošlost i da vodi vlastiti život, bez mene).*

I ukoliko se komad igrao u stranom gradu, neke druge godine, to je bio naš komad, radilo se o nama, tako da sam se u njemu morao pojaviti. Svoj povratak bih najrađe odložio zauvek.

Nisam li ipak zakasnio? Dodirujem se kroz kuću noću, kao kroz zamračenu salu, poput zakasnelog gledaoca koji se tiska kroz uske redove da bi pronašao svoje mesto. U sobi je bilo tiho, kada je iznenada, kao da ponovo poseže za životom koji nismo uspeli da doživimo, moja majka ustala sa svog mesta i brzim, čvrstim koracima otišla do prozora. (Tako se konačno dogodilo ono što sam od početka očekivao i zbog čega sam sve uopšte započeo. Šta vredi svaka druga uspomena, ukoliko ta nedostaje?)

Tako sam sada zamišljao. Napokon nas je svet postavio u pravilne međusobne odnose.

I ukoliko se razum buni protiv toga, verujem da je prošlost naš autentičan element, da naš život sazreva do istinske, neporecive egzistencije tek dugo nakon što smo ga živeli. Sumnjam da život uopšte i nije određen za nas. Mi smo tu samo zato da vreme kroz sebe sprovedemo u prošlost.

Iza nas započinje izgon svakog najmanjeg obuzimanja gneva, svakog najnezatnijeg podsticaja, svaka površna napetost među nama počinje da buja u skrivenom. Tek zadoneo, život dolazi do svog prava; dugo nakon nas, jedna prošlost čeka na naš život, u kojem svaki trenutak koji je sa naše strane površno doživljen, iskušava svoje obeštećenje. Naši snovi se ostvaruju godinama posle nas. Tek kada su oni prošli, stvari se usmeravaju, odvijaju i postaju događaj: svaki čas, dugo nakon što je minuo u prošlosti, izrasta u život i tek onda, zakasneo, odvija se istinski život. Godinama kasnije život se odvija pred sobom, prezreo i raspuknut, slaveći kao da je život nešto što samo prolazi kroz nas, što nam se pruža, drži nam raspoloženje da bismo bili zaokupljeni njime, da bi delovao tek satima kasnije, iza nas, u prošlosti, u odloženim događajima, kao da je prošlost njegov autentičan element, u kojem se tek razvijaju naše sposobnosti, gde su naše laži i tajne shvaćene i oslobođene iz svojih zavičajnih mesta, gde ih više ništa ne sprečava. Satima nakon što smo dopustili da se događa, vreme deluje poput čudesnog otrova.

*(Sa nemačkog preveo **Dragan Prole**)*